

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Яблоков Сергій Володимирович

УДК 378.147.091.33 : 001.895(043.3)

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

13.00.04 - теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця-2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Каплінський Василь Васильович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, доцент
кафедри педагогіки, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Філіпчук Георгій Георгійович,
Національна академія педагогічних наук
України,
член бюро Відділення професійної освіти і
освіти дорослих НАПН України, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Рогульська Оксана Олександрівна,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри практики іноземної мови та
методики викладання, м. Хмельницький.

Захист відбудеться 15 листопада 2016 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус № 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету www.vspu.edu.ua

Автореферат розісланий 13 жовтня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства й освіти у зв'язку з посиленням міграційних і глобалізаційних процесів пріоритетними є головні цінності вищої освіти, зумовлені її гуманізацією та гуманітаризацією: формування мовної особистості, становлення її моральних, духовних, патріотичних якостей тощо.

Нині змінилися методологічні основи підготовки фахівця, а вища освіта трансформувалася зі «знанневоорієнтованої» на «практикоорієнтовану», що націлена не тільки на формування знань, котрі складають фахову основу спеціальності, а й на формування професійно значущих якостей і здатностей особистості. Саме тому першочергову роль універсальної методологічної парадигми в українському освітньому просторі відіграє компетентнісний підхід, зумовлений розвитком науки, проникненням інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери людської діяльності.

Динаміка парадигми вищої освіти передбачає, що майбутній учитель повинен володіти якостями інтелігентної людини, поєднувати необхідний професіоналізм і високий рівень загальної культури. Важливою умовою підвищення загального рівня культури студентів є розвиток їх загальнокультурної компетентності як особистісної та професійної характеристики фахівців. Її формування засобами іноземної мови значно розширює доступ до загальнолюдських цінностей.

Теоретичні основи проблеми формування загальнокультурної компетентності майбутнього вчителя розглядалися ще в працях класиків педагогічної науки: А. Дистерверга, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. Дослідження педагогічної культури загалом і як соціокультурного феномену проведено такими науковцями, як В. Бенін, В. Буряк, І. Зимняя, І. Зязюн, Т. Іванова, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та інші. Деякі аспекти формування загальнокультурної компетентності особистості висвітлюються в працях Т. Єжової, В. Калініна, О. Лебедева, О. Петрова, С. Троянської, А. Тряпціної та інших.

Проблема формування загальнокультурної компетентності студентів засобами інноваційних технологій є предметом багатовекторного дослідження. Зокрема, формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, підвищення рівня їхньої загальної та педагогічної культури пов'язані із працями в галузі професійної підготовки таких дослідників, як Є. Бондаревська, В. Буряк, О. Вознюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, І. Лернер, О. Пехота, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Сластьонін, А. Тряпціна та інші. Теорія та практика компетентнісного та культурологічного підходів до навчання мовлення загалом, у тому числі й іншомовного мовлення, висвітлюється в працях: компетентнісний підхід – Н. Бібік, І. Зимняя, В. Кан-Калік, В. Кравцов, В. Кремень, В. Лозовецька, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Овчарук, В.Петрук, О. Пометун, Л. Пироженко, Дж. Равен, В. Радул, О. Савченко, А. Хуторської та інші; культурологічний підхід – С. Аверинцев, В. Бенін, Н. Бібік, В. Буряк, М. Вебер, Л. Вікторова, Л. Волович, В. Гриньова, Г. Зборовський, І. Зязюн, М. Каган, Л. Коган, В. Кремень, А. Моль, П. Рікбор, С. Сисоєва, Г. Тарасенко, Й. Хейзинга та інші.

У полі зору науковців: О. Акімова, Н. Бібік, Р. Гуревич, С. Дружилов, В. Заболотний, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Козирєва, А. Коломієць, О. Пахомова, О. Прозорова, О. Петров, О. Савченко, Е. Соловійова, Л. Сохань, А. Трофименко, Г. Удовіченко, О. Усик, Л. Хоружа та ін. перебуває проблема формування різноманітних компетентностей і компетенцій (професійної, соціокультурної, загальнокультурної, інформаційної, предметних тощо) майбутніх фахівців.

Закономірності та специфіка фахової підготовки майбутніх учителів іноземних мов, мовної та іншомовної освіти вивчалися в роботах В. Баркасі, О. Бернацької, Н. Гальської, В. Гаманюк, В. Калініна, Г. Китайгородської, М. Ляховицького, Р. Мільруд, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, В. Сафонової та багатьох інших науковців. Проблемам культури рідної мови та мовлення, культури іншомовного мовлення, міжкультурній комунікації присвячено праці таких дослідників, як Ф. Бацевич, І. Гальперін, В. Кабакчі, В. Калінін, Г. Китайгородська, В. Махінов, Р. Мільруд, В. Морозова, Ю. Пасов, В. Сафонова та інші. Науково-методичні та навчально-методичні питання іншомовного навчання в аспектах компетентнісного, культурологічного й інноваційного підходів, полікультурності, міжкультурної комунікації висвітлено в дослідженнях зарубіжних науковців: M. J. Benett, N. Bonvillain, J. D. Brown, Ch. Brumfit, M. Canal, P. Davis, A. Hadley, G. Kasper, R. Lado, D. Larsen-Freeman, J. Lonergan, H. N. Stern, M. Wallace та інші.

Досвід педагогічної діяльності останніх років свідчить, що особливу значущість проблема формування загальнокультурної компетентності набуває стосовно вчителів іноземних мов як провідників загальнолюдських цінностей.

У педагогічній теорії та практиці продовжуються пошуки вдосконалення навчального процесу, передусім шляхом упровадження різноманітних інноваційних технологій, що дозволяють комплексно розв'язувати освітні та соціально-виховні завдання, забезпечують належні умови для всебічного розвитку особистості.

Однак процес формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій не є достатньо висвітленим у наукових розвідках і потребує більш детального вивчення.

Актуальність наукового вивчення означеної проблеми зумовлена наявними суперечностями:

- між потребою освітньої практики в науково-методичному забезпеченні формування загальнокультурної компетентності та недостатньою розробленістю цього питання в педагогічній науці;
- між об'єктивною потребою суспільства в учителях, зокрема учителях іноземних мов, які володіють загальнокультурною компетентністю, та недостатнім рівнем її сформованості у випускників педагогічних ВНЗ;
- між постійно зростаючими культурологічними запитам майбутніх учителів іноземних мов та низьким рівнем готовності педагога до розкриття культурного контексту предмета, який він викладає;
- між необхідністю розуміння інтегрованого характеру основоположних наукових понять і їх недостатньою презентацією в різних навчальних предметах.

Отже, формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як важливої ланки їхньої майбутньої педагогічної діяльності є

актуальною проблемою сучасної вищої педагогічної школи, що потребує розв'язання як у теоретичному, так і в практичному значенні. Це зумовило вибір теми дослідження **«Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Маріупольського державного університету в частині наукових тем «Формування мовної особистості в умовах полікультурного суспільства» (державний реєстраційний номер № 0114U00302) та «Особистісно-професійні трансформації учасників освітнього процесу у ВНЗ» (державний реєстраційний № 0110U007579). Дисертаційна робота також є складовою комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія моніторингу якості педагогічної діяльності» (державний реєстраційний номер 0108U001064). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 8 від 27.02.2013 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні НАПН України (протокол № 9 від 26.11.2013 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у вищому педагогічному навчальному закладі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Відповідно до мети дослідження виокремлено такі **завдання**:

1. З'ясувати зміст і структуру поняття «загальнокультурна компетентність майбутніх учителів іноземних мов»; обґрунтувати роль загальнокультурної компетентності в професійному й особистісному їх розвитку.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

3. Розробити й апробувати модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови, що забезпечують формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов буде успішним за таких умов:

– інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу;

- створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм;
- реалізація ідей «діалогу культур» у процесі включення майбутніх учителів іноземних мов до міжкультурної комунікації.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення філософської, психологічної, педагогічної, методичної та навчально-методичної літератури з теми дослідження для порівняння й зіставлення різних підходів до обраної проблеми, визначення теоретичних основ і понятійно-категорійного апарату для результативності експериментальної роботи; методи теоретичного прогнозування для визначення динаміки формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій;

– *емпіричні*: соціологічне опитування (анкетування, бесіда, інтерв'ю) студентів, викладачів кафедр, учителів, методи самооцінки й експертної оцінки з метою конкретизації критеріїв, показників і рівнів сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов; педагогічне спостереження для вияву результативності процесу навчання з використанням засобів інноваційних технологій майбутніх учителів; тестування, контрольні, проектні та творчі роботи для визначення рівнів сформованості загальнокультурної компетентності студентів;

– *статистичні*: математична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи для порівняння одержаних результатів після формувального експерименту; їх інтерпретація в контексті підтвердження достовірності здобутих результатів дослідження, правомірності висунутої гіпотези.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають праці відомих вітчизняних і зарубіжних науковців із питань: філософії освіти (Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень та інші), філософії культури (В. Біблер, М. Мамардашвілі, М. Каган, Ч. Сноу, О. Шпенглер та інші), філософії діалогізму (М. Бахтін, М. Бубер, Г. Гадамер та інші); компетентнісного та культурологічного підходів до організації освітнього процесу (В. Бібік, В. Байденко, М. Євтух, І. Зимняя, В. Луговий, О. Овчарук, С. Сисоєва, А. Хуторської та інші); теорії формування загальнокультурної компетентності та її складових (Е. Зеєр, М. Ілачкавічус, Дж. Равен, С. Сисоєва, Л. Сохань та інші); психолого-педагогічних підходів до навчання іноземної мови (О. Бігич, Н. Гальскова, Г. Китайгородська, Р. Мільруд, С. Ніколаєва та інші); теорії та практики застосування інноваційних технологій у вищій школі (О. Вознюк, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, В. Зоц, О. Куцевол, М. Ньюелл, О. Пехота, І. Рожнятовська, Г. Селевко, Д. Чернилевський та інші).

Експериментальна база та етапи дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Маріупольського державного університету. Різними видами дослідження охоплено 420 студентів Маріупольського державного університету (МДУ), 25 викладачів кафедр англійської мови й англійської філології МДУ, 40 учителів англійської мови шкіл Маріуполя.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження:

– *уперше* обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов

засобами інноваційних технологій (інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу; створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм; реалізація ідей «діалогу культур» у процесі включення майбутніх учителів іноземних мов до міжкультурної комунікації);

– *визначено* критерії, показники та рівні сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов та розроблено модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій;

– *уточнено й конкретизовано* поняття «загальнокультурна компетентність майбутнього учителя іноземних мов» як інтегративний особистісний ресурс; зміст і структуру загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов;

– *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо змісту, методів і форм формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів засобами інноваційних технологій.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що висунуті теоретичні положення доведено до конкретної реалізації:

– у вигляді розробленої моделі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов із дотриманням дотичних до неї педагогічних умов;

– у визначенні методичних вимог до форм і методів формування досліджуваної компетентності в процесі фахової підготовки засобами інноваційних технологій;

– у розробці діагностики сформованості компонентів досліджуваного феномену.

Розроблений алгоритм було впроваджено в практику: а) в діагностиці сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов; б) у розробленні методики формування досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу; в) у створенні наскрізної комплексної навчальної програми дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови», робочої навчальної програми дисципліни «Лінгвокраїнознавство країни основної іноземної мови» та супровідних навчально-методичних комплексів.

Матеріали дослідження можуть слугувати основою в процесі розроблення змісту професійно-орієнтованих курсів для майбутніх учителів іноземних мов; використовуватися на лекційних, практичних, семінарських і лабораторних заняттях, під час педагогічної виробничої практики. Реалізація запропонованої моделі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій за дотриманням дотичних до неї педагогічних умов може гарантувати перспективу загальнокультурного зростання майбутніх фахівців.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в практику роботи Маріупольського державного університету (довідка № 187/01-23/08 від 17.02.2015), Полтавського національного педагогічного університету імені

В. Г. Короленка (довідка № 1633/01-55/63 від 07.05.2015), Донецького національного університету (м. Вінниця) (довідка № 02/01.1.3-38 від 10.06.2015), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 06/1352 від 11.06.2015).

Апробацію результатів дисертації здійснено шляхом оприлюднення теоретичних і практичних висновків й узагальнень на конференціях: Всеросійська науково-практична конференція «Актуальні питання викладання іноземних мов» (Росія, Вологда, 2012); Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум – 2013: Стратегії країн причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, 2013); IV Міжнародна науково-практична конференція «Спеціаліст XXI століття: психолого-педагогічна культура і професійна компетентність» (Республіка Білорусь, Барановичі, 2015); Міжнародна науково-практична заочна конференція «Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи» (Маріуполь, 2015), на засіданні кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Публікації. Основні положення та результати дослідження представлені в 14 одноосібних роботах, із них – 6 статей у наукових фахових виданнях, 3 статті в зарубіжних виданнях, 3 навчально-методичні рекомендації, статті та тези 4-х наукових конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (294 найменування), 7 додатків (обсяг – 72 сторінки). Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінок, обсяг основного тексту - 192 сторінки. В тексті міститься 16 таблиць на 11 сторінках, 12 рисунків на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми дисертації, охарактеризовано загальний стан її дослідженості в науковій літературі. Визначено мету та завдання дослідження, сформульовано гіпотезу, окреслено об'єкт і предмет, визначено основні методи експериментального дослідження, розкрито наукову новизну роботи та одержаних результатів, її теоретичне і практичне значення. Вказано на зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами і планами, представлено відомості про впровадження й апробацію основних положень дисертаційного дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій»** на основі аналізу нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті», Положення «Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)», Положення «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» та інші, а також рекомендації Ради Європи щодо стратегії реформування вітчизняної системи освіти) з'ясовано, що основною метою вищої школи є навчання й виховання людини, здатної до культурного творення та продуктивного діалогу з соціумом; фахівця, який

володіє необхідними для здійснення професійного обов'язку знаннями, вміннями й навичками, тобто до успішного розв'язання професійних завдань. На думку експертів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), метою застосування компетентнісного підходу є забезпечення продуктивності та конкурентоздатності на ринку праці; скорочення безробіття завдяки розвитку гнучкої (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили; розвиток середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції.

Отже, значну роль універсальної методологічної парадигми в українському освітньому просторі відіграє компетентнісний підхід, зумовлений науковим розвитком, проникненням інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери людської діяльності, посиленням міграційних і глобалізаційних процесів у сучасному світі.

На основі аналізу наукової літератури з проблеми впровадження ідей компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя нами зроблено узагальнення щодо впровадження ідей компетентнісного підходу в освітній процес: по-перше, компетентнісний підхід є одним із стратегічних напрямів реформування вищої освіти; по-друге, є системним і міждисциплінарним; по-третє, має практичну, прагматичну й гуманістичну спрямованість, адаптативно-реформувальні можливості; по-четверте, надає освітньому процесу студентоцентрованого характеру; по-п'яте, сприяє підвищенню відповідальності вищих навчальних закладів за кінцевий результат підготовки фахівців відповідно до високих академічних й етичних стандартів, культурних й інтелектуальних запитів суспільства, принципів науковості, гуманізму, демократизму, наступності та безперервності освіти, незалежності від політичних партій, інших суспільних і релігійних організацій. Це також дозволяє вважати, що, по-перше, організація навчально-виховного процесу на засадах компетентнісного підходу зумовлена соціально-економічними чинниками та реформуванням системи вищої освіти з метою її повної інтеграції в загальноєвропейський освітній контекст, зростаючими вимогами суспільства до фахового рівня випускника вищого навчального закладу, потребами кожної молодої людини відчувати себе конкурентоспроможним, мобільним, компетентним; по-друге, компетентність майбутнього педагога визначає спектр його особистісних якостей (когнітивну, операційно-технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну, рефлексивну, оцінну, світоглядну, поведінкову тощо); по-третє, компетентнісний підхід дозволяє зберегти гнучкість та автономію в архітектурі навчального плану, водночас потребує зміни методів оцінки навчання та методів забезпечення якості навчання.

Виходячи із розуміння компетентності як інтегруючого результату професійної діяльності особистості, а компетенції як необхідного складника компетентності, вважаємо, що загальнокультурна компетентність майбутніх учителів іноземних мов складається із сукупності загальнокультурних компетенцій. Загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов визначається нами як невід'ємна складова загальної та педагогічної культури, важлива особистісно-професійна характеристика, як інтегративний особистісний ресурс, до якого входять сукупність загальнокультурних знань, умінь, навичок,

система загальнокультурних компетенцій, якими має оволодіти майбутній фахівець; культурний досвід особистості; культуро-орієнтовані спеціальні професійні знання; володіння способами та нормами використання мови в різних ситуаціях комунікації та педагогічній діяльності, досвід спілкування, а також особистісне ставлення до фактів іншомовної культури, в тому числі здатність людини розв'язувати соціокультурні конфлікти в спілкуванні, долати міжкультурні бар'єри, розвивати особистісний потенціал в процесі оволодіння мовою, що вивчається (рис. 1.).

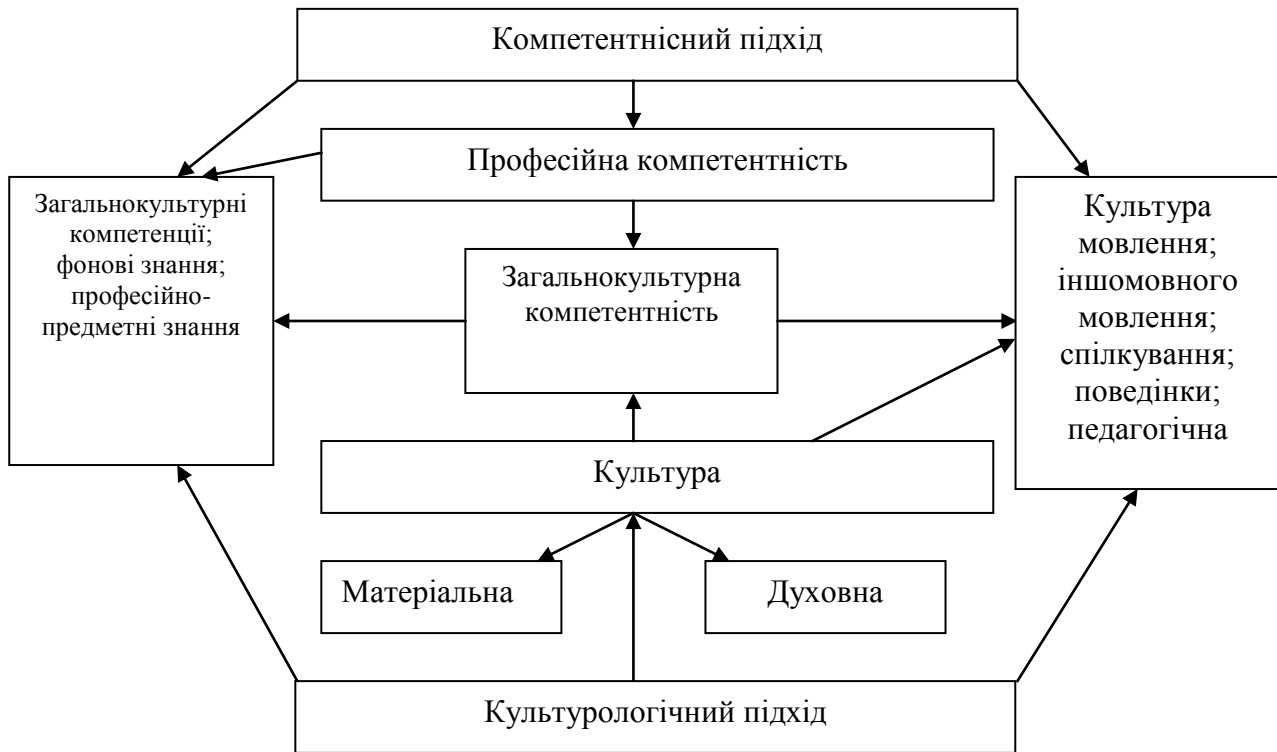

Рис. 1. Місце загальнокультурної компетентності у системі педагогічної вищої освіти

Розуміючи інноваційні педагогічні технології як нововведення в освітньому просторі, що відображають комплексне використання новітніх досягнень дидактики та перебудову освітнього процесу в аспекті реалізації принципів гуманізації, гуманітаризації й особистісної орієнтації студентів, ми дослідили результати пошуків науковців щодо ефективних технологічних підходів до навчання і зробили аналіз використання різних методів та інноваційних технологій (інформаційно-комунікаційних у тому числі) в підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Уважаємо, що інноваційні технології, котрі використовуються в педагогічному процесі, створюють додаткові резерви, що дозволяють підвищити рівень професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов загалом і його загальнокультурної компетентності зокрема. Підготовка майбутніх фахівців, побудована на основі застосування інноваційних технологій, сприяє перетворенню студентів на активних суб'єктів педагогічного процесу, на дослідників, які вміють самостійно та творчо ставити й розв'язувати широке коло різноманітних завдань, володіють необхідними для майбутньої професійної діяльності іноземними

вміннями та навичками. Такий процес сприяє становленню високоосвічених, культурних особистостей із сформованою загальнокультурною компетентністю.

У другому розділі – **«Педагогічні умови та модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій»** визначено педагогічні умови як чинники, що впливають на формування кожного компоненту загальнокультурної компетентності:

- інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу;
- створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм;
- реалізація ідей «діалогу культур» у процесі включення майбутніх учителів іноземних мов до міжкультурної комунікації.

У науково-педагогічній літературі визначено та схарактеризовано базові форми навчальної діяльності, серед яких найбільш значущими є такі: 1) формальне навчання (навчальна діяльність академічного типу з провідною роллю традиційних форм навчання у вищій школі); 2) неформальне навчання (навчальна діяльність академічного типу з елементами дослідницької діяльності; імітаційно-професійна діяльність); 3) інформальне навчання (навчальна діяльність дослідницького типу; самостійна робота студентів).

Неформальне й інформальне навчання майбутніх учителів іноземних мов розглядається нами як самостійний фактор формування загальнокультурної компетентності за умови його систематизації та продуктивної інтеграції з формалізованою навчальною діяльністю. Саме в такій діяльності студент займає активну позицію та реалізує себе як суб'єкт міжкультурної, міжособистісної та комунікативної діяльності. Тому першою педагогічною умовою формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, визначеною нами, є інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу.

Іншою, не менш важливою, педагогічною умовою стало створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм, що забезпечує ефективну організацію цього процесу. Алгоритм включав п'ять взаємопов'язаних етапів: мотиваційний, базовий, формувальний, творчий, контрольний-оцінний. У дисертації визначено завдання кожного із етапів запропонованого алгоритму. На всіх етапах реалізації алгоритму в навчально-виховному процесі на заняттях, побудованих на засадах як формального, так і неформального або інформального навчання, впроваджувалися різноманітні інноваційні технології, що відповідали цілям кожного конкретного заняття та завданням певного етапу.

На основі алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій нами були розроблені: наскрізна комплексна програма навчальної дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови», робоча навчальна програма дисципліни «Лінгвокраїнознавство країни основної іноземної мови» та супровідні навчально-методичні комплекси. Запропонований нами алгоритм має на меті допомогти

викладачам розв'язувати різні види педагогічних задач, забезпечувати оволодіння студентами необхідними знаннями і уміннями (у нашому випадку, передусім, загальнокультурними).

Третьою визначеною нами умовою успішного формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є реалізація ідей «діалогу культур» за допомогою включення студентів до міжкультурної комунікації в створеному культуро-освітньому середовищі. Осмислення «діалогу культур» є умовою взаєморозуміння, толерантності, плюралізму, підґрунтям розуміння проблем людини, її буття, системи міжособистісних і міжкультурних відносин. У цьому контексті завданнями іншомовної освіти автор вважає: осмислення культури в її реальній цілісності та повноті різних форм існування, в її будові, функціонуванні та розвитку; усвідомлення життєвості певної культури; розуміння національної специфіки культур різних народів; визначення загальнокультурних цінностей, що містяться в кожній із культур; розуміння взаємодії різних національних культур; визначення особливостей взаємодії культур особистостей у міжкультурній і міжособистісній комунікації.

У роботі визначено та схарактеризовано критерії (когнітивний, ціннісно-орієнтаційний та комунікативно-діяльнісний), показники та рівні (репродуктивний, продуктивний, творчий) сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

У процесі дослідження було розроблено модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій і схарактеризовано методика її реалізації, що представлена на рис.2. Мета педагогічної моделі – на концептуальних засадах сучасної педагогічної освіти розробити педагогічні заходи, що забезпечують ефективність і результативність процесу формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Запропонована модель є цілісним, динамічним, відкритим утворенням, що уможливорює процес формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов цілеспрямованим, а також визначає відповідність поставленої мети кінцевому результату. Дотримання визначених нами педагогічних умов уможливорює ефективне функціонування моделі загалом.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій»** здійснено експериментальну перевірку визначених педагогічних умов та розробленої моделі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій; проаналізовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи.

Дисертаційне дослідження проводилось впродовж 2010–2016 рр. за трьома етапами.

1. На першому етапі (2010–2011 рр.) вивчався ступінь розробленості досліджуваної проблеми на теоретичному рівні, проаналізована наукова література; була висунута гіпотеза, проводився констатувальний експеримент для

Рис. 2. Модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій

з'ясування вихідного рівня сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

2. На другому етапі (2011–2014 рр.) було розроблено й обґрунтовано модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій; застосовано розроблений алгоритм формування загальнокультурної компетентності студентів під час складання робочих навчальних програм фахових дисциплін; упроваджено запропоновану нами систему в навчально-виховний процес; проведено експериментальну апробацію основних ідей дослідження.

Педагогічним експериментом було охоплено 420 студентів факультету іноземних мов та факультету грецької філології (які навчалися впродовж усього періоду проведення дослідно-експериментальної роботи), 25 викладачів кафедр англійської мови й англійської філології МДУ, 40 учителів англійської мови шкіл м. Маріуполя.

Експериментальна та контрольна групи по 210 студентів факультету іноземних мов та факультету грецької філології Маріупольського державного університету в кожній формувалися таким чином, щоб умови проведення експерименту в кожній групі були максимально однаковими.

Зі студентами експериментальної групи впродовж двох років проводилася робота за програмами, розробленими автором (наскрізна комплексна навчальна програма дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови» та робоча навчальна програма дисципліни «Лінгвокраїнознавство країн основної іноземної мови»), спрямованими, крім досягнення навчальних цілей, на формування загальнокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов. Зміст навчальних дисциплін було доповнено за рахунок уведення загальнокультурних знань і реалізації ідей «діалогу культур».

3. На третьому етапі (2014–2016 рр.) проаналізовано й узагальнено експериментальні дані, проведено якісну та кількісну обробку одержаних даних, зроблено висновки з проблеми дослідження.

Педагогічний експеримент здійснювався у три етапи, кожен з яких мав певні завдання:

Під час *констатувального* етапу було виявлено загальний рівень сформованості загальнокультурної компетентності у студентів факультету іноземних мов і факультету грецької філології, що дало можливість вийти на його структурно-рівневе вивчення. Критеріальною основою рівнів стали визначені показники сформованості досліджуваної компетентності, що відображають якісні характеристики когнітивного, ціннісно-орієнтаційного, комунікативно-діяльнісного компонентів, на основі яких було виокремлено три рівні сформованості в майбутніх учителів іноземних мов цього особистісного ресурсу.

Під час *формуального* етапу було реалізовано модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій, основу якої склали створені педагогічні умови, що сприяють ефективності процесу формування досліджуваної компетентності.

Упродовж *контрольного* етапу було виявлено динаміку рівнів сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, встановлено продуктивність реалізації розробленої моделі формування досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу.

Щоб з'ясувати рівень сформованості в студентів загальнокультурної компетентності, на констатувальному етапі нами було проведено дослідження серед студентів факультету іноземних мов та факультету грецької філології і встановлено, що значна кількість студентів має недостатній рівень її розвитку, причому ця обставина не завжди ними усвідомлювалася (репродуктивний (низький) рівень показали 50,27% і 48,9% опитуваних експериментальної та контрольної груп відповідно, продуктивний (середній) рівень – 30,29% і 32,3% відповідно, творчий (високий) рівень виявили лише 19,44% і 18,8% відповідно).

Одержані результати дозволили зробити такий висновок: якщо відсутнє цілеспрямоване формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, то стихійне становлення цієї важливої особистісної та професійної якості в педагогічній практиці відбувається неефективно. Як наслідок, студенти потребують оперативної та конкретної науково-практичної допомоги.

Перевірка визначених нами педагогічних умов та розробленої моделі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій здійснювалася на формуальному етапі експерименту, мета якого – підвищити рівень сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов за допомогою реалізації на практиці моделі її формування засобами інноваційних технологій.

Запропонована модель реалізовувалася шляхом послідовного етапного впровадження. На кожному із етапів використовувалися відповідні технології. На мотиваційному етапі – особистісно зорієнтовані технології (співробітництва, методи розвивального та проблемного навчання, методи мозкового штурму, синектики, інверсії). На базовому етапі використовувались навчальні посібники, підручники, довідкова література, словники, реферування й анотування інформації, комунікативні завдання репродуктивного характеру. Активно застосовувались такі інноваційні технології: модульна технологія навчання, технологія поетапного формування розумових дій, структурно-логічні, діалогові та тренінгові технології, інформаційні, комп'ютерні та телекомунікаційні технології (використання мультимедійних програмних засобів, дистанційне навчання, проведення on-line тестувань студентів, застосування мультимедійних навчальних програм, спілкування з носіями іноземної мови за допомогою Skype або електронної пошти, комп'ютерна візуалізація навчальної інформації, створювання студентами власних Web-сайтів, навчальних проєктів, презентацій тощо), проєктне навчання, навчання як дослідження тощо. На формуальному етапі використовувалися такі інноваційні технології: проблемне та кооперативне навчання, метакогнітивні дискусії, логічні тренінги, діалогові й ігрові технології, технології педагогічних майстерень і колективної розумової діяльності. На творчому етапі застосовувалися творчі завдання: групові дискусії, ділові та рольові ігри, евристичні бесіди, моделювання й інсценування різноманітних ситуацій, проведення «круглих столів», усних і

письмових презентацій. На контрольно-оцінному етапі – інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології.

На контрольному етапі дослідно-експериментальної роботи, завдання якого - визначити рівень сформованості загальнокультурної компетентності студентів за всіма її компонентами були проведені повторні анкетування, тестування, інтерв'ювання, опитування, спостереження, контрольні та творчі роботи з метою виявлення динаміки рівнів сформованості компонентів загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Підсумкова діагностична інформація за кожним компонентом загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов представлена в табл. 1.

Таблиця 1.

Показники сформованості компонентів загальнокультурної компетентності студентів експериментальної та контрольної груп

Критерій сформованості загальнокультурної компетентності	Рівні								
	високий			середній			низький		
	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка
Експериментальна група									
Когнітивний	18,33	31,67	+13,34	29,17	40	+10,83	52,5	28,33	-24,17
Ціннісно-орієнтаційний	14,17	32,50	+18,33	30,0	40,83	+10,83	55,83	26,67	-29,16
Комунікативно-діяльнісний	25,83	42,50	+16,67	31,67	29,17	-2,5	42,50	28,33	-14,17
Загалом	19,44	35,55	+16,11	30,28	36,66	+6,39	50,27	27,77	-22,5
Контрольна група									
Когнітивний	16,67	20,0	+3,33	32,5	41,67	+9,17	50,83	38,33	-12,5
Ціннісно-орієнтаційний	15,0	20,0	+5,0	30,83	41,67	+10,84	54,17	38,33	-15,84
Комунікативно-діяльнісний	24,67	27,0	+2,33	33,50	35,33	+1,83	41,83	37,67	-4,16
Загалом	18,78	22,33	+3,55	32,27	39,55	+7,28	48,94	38,11	-10,83

Результати аналізу рівнів сформованості загальнокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов за визначеними критеріями свідчать про наявність загальної позитивної динаміки за всіма її компонентами, порівняно з одержаними результатами під час констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи. Збільшення кількості студентів експериментальної групи з творчим (високим) і продуктивним (середнім) рівнями сформованості досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу та відповідно зменшення кількості студентів, що мають репродуктивний (низький) рівень, підтверджують ефективність реалізації в навчальному процесі розробленої моделі формування загальнокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій.

Результати контрольного етапу переконують, що підтвердженням доцільності

та ефективності експериментальної роботи, під час якої було реалізовано модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій, можна вважати значну позитивну динаміку сформованості цього інтегрованого особистісного ресурсу в студентів експериментальній групі за всіма його компонентами – когнітивним (+13,34), ціннісно-орієнтаційним (+18,33) та комунікативно-діяльнісним (+16,67).

Отже, є всі підстави стверджувати, що дослідно-експериментальна робота з реалізації педагогічних умов формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій мала позитивний результат.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку, експериментальної роботи підтверджують висунуту нами гіпотезу й дозволяють зробити такі **висновки**:

1. На основі вивчення й аналізу наукової літератури досліджено проблему формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій та встановлено, що загальнокультурна компетентність особистості є важливим компонентом гуманітарної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Схарактеризовано трикомпонентну (когнітивний, ціннісно-орієнтаційний та комунікативно-діяльнісний) структуру загальнокультурної компетентності.

Визначено, що загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов – це інтегративний особистісний ресурс, до якого входять сукупність загальнокультурних знань, умінь, навичок; система загальнокультурних компетенцій, якими повинен оволодіти майбутній фахівець; культурний досвід особистості; володіння способами та нормами використання мови в різних ситуаціях комунікації та педагогічній діяльності та досвід спілкування, а також особистісне ставлення до фактів іншомовної культури.

Виявлено, що організація навчальної діяльності з іноземної мови за допомогою інноваційних технологій забезпечує культурознавчу спрямованість занять, краще усвідомлення студентами культури власної країни та країни мови, яку вони вивчають, включення студентів до діалогу культур, а також сприяє формуванню загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Інноваційні технології суттєво збагачують й урізноманітнюють викладання іноземних мов, стимулюють творчий пошук, формують активну, цілеспрямовану особистість нового типу, орієнтовану на постійну самоосвіту та саморозвиток.

2. На основі вивчення стану сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій у практиці роботи педагогічних ВНЗ нами було визначено та схарактеризовано критерії (когнітивний, ціннісно-орієнтаційний, комунікативно-діяльнісний), показники та рівні сформованості досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу: репродуктивний (низький), продуктивний (середній), творчий (високий).

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій, яка базується на педагогічних умовах формування

досліджуваного феномену. Схарактеризовано методику реалізації розробленої моделі в навчальному процесі педагогічного ВНЗ, що містить чотири блоки та здійснюється за спеціально розробленим алгоритмом, який складається із п'яти взаємозв'язаних етапів: мотиваційного, базового, формувального, творчого та контрольо-оцінного, котрі послідовно регламентують процес й етапи формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Перевірено дієвість і результативність реалізації моделі формування загальнокультурної компетентності в студентів засобами інноваційних технологій, одержані результати узагальнено за допомогою методів математичної статистики.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій, а саме: а) інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу; б) створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на основі впровадження наскрізних навчальних програм; в) реалізація ідей «діалогу культур» за допомогою включення майбутніх учителів до міжкультурної комунікації. Доведено ефективність впровадження в навчальний процес наскрізної комплексної навчальної програми дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови» та робочої навчальної програми дисципліни «Лінгвокраїнознавство країн основної іноземної мови», спрямованих, крім досягнення навчальних цілей, на формування загальнокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов.

Підтверджено позитивну динаміку за всіма компонентами. Збільшення кількості студентів експериментальної групи з творчим (високим) і продуктивним (середнім) рівнями сформованості досліджуваного інтегрованого особистісного ресурсу та відповідно зменшення кількості студентів, що мають репродуктивний (низький) рівень, свідчить про ефективність реалізації в навчальному процесі розробленої моделі формування загальнокультурної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій. Результатом дослідження є створення й перевірка на ефективність оригінального підходу до формування в майбутніх учителів іноземних мов загальнокультурної компетентності. Отримані результати можуть бути використані в практиці професійної підготовки, що знайшло підтвердження при апробації роботи у педагогічних вищих навчальних закладах.

Проведене нами дослідження, звісно, не претендує на вичерпне розв'язання проблеми формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мов засобами інноваційних технологій. Є необхідність більш глибокого вивчення зарубіжного досвіду формування даного феномену та можливостей його адаптації до умов вітчизняного педагогічного закладу.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в таких одноосібних **публікаціях** автора:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Яблоков С. В. Загальнокультурна компетенція як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі освіти / С. В. Яблоков // Наукові записки

- ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2012. – Вип. 38. – С. 295–298.
2. Яблоков С. В. Особливості застосування інноваційних технологій у процесі формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов / С. В. Яблоков // Наукові праці [Чорноморський державний університет ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія «Педагогіка : наук. журнал. – Миколаїв, 2013. – Вип. 203, т. 215. – С. 92–95.
3. Яблоков С. В. Теоретико-методологічні засади формування культури професійного спілкування майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій / С. В. Яблоков // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2013. – Вип. 40. – С.293–298.
4. Яблоков С. В. Визначення загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов як педагогічної категорії / С. В. Яблоков // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журнал. – 2014. – № 3 (20). – С. 41–44.
5. Яблоков С. В. Організація роботи з формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій / С. В. Яблоков // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2015. – С. 203–214.
6. Яблоков С. В. Реалізація ідей «діалогу культур» як педагогічна умова формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов / С. В. Яблоков // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – Бердянськ, 2015. – Вип. 3. – С. 400–408.
7. Yablokov S. V. Cultural studies approach in higher education as a basis for forming common cultural competence of future foreign languages teachers / S. V. Yablokov // British Journal of Science, Education and Culture. – London : London University Press, 2014. – № 1 (5), January–June, vol. 1. – P. 370–374.
8. Yablokov S. V. Key theoretical approaches to intercultural competence in modern western pedagogy) / S. V. Yablokov // Актуальные вопросы преподавания иностранных языков. – Вологда : ВГПУ, 2012. – С. 165–172.
- Опубліковані праці апробаційного характеру:*
9. Яблоков С. В. Алгоритм формирования общекультурной компетентности будущих преподавателей иностранного языка на основе инновационных технологий / С. В. Яблоков // Специалист XXI века: психолого-педагогическая культура и профессиональная компетентность : материалы IV междунар. науч.-практ. конф., 22 окт. 2015 г. – Барановичи : Баранович. гос. ун-т, 2015. – С. 323–325.
10. Яблоков С. В. Інноваційні технології як засіб підготовки вчителів іноземних мов / С. В. Яблоков // Ольвійський форум – 2013: стратегії країн причорноморського регіону в геополітичному просторі : тези Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ялта, 5–9 черв. 2013 р. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Т. 7. – С. 58–62.
11. Яблоков С. В. «Діалог культур» у сучасній педагогічній літературі / С. В. Яблоков // Міжнародна діяльність університетів як фактор інноваційного розвитку вищої школи : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. заоч. конф., м. Маріуполь, 18 верес. 2015 р. – Маріуполь : МДУ, 2015. – С. 197–199.
12. Яблоков С.В. Методичні рекомендації з практики мови за розмовними темами. – Маріуполь : МДУ, 2013. – 65 с.

13. Яблоков С.В. Комплексна навчальна програма дисципліни «Практичний курс основної іноземної (англійської) мови». – Маріуполь : МДУ, 2014. – 104 с.

14. Яблоков С.В. Робоча навчальна програма дисципліни «Лінгвокраїнознавство країн основної іноземної мови». – Маріуполь : МДУ, 2014. – 18 с.

АНОТАЦІЇ

Яблоков С.В. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - Теорія та методика професійної освіти. - Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2016.

У дисертації досліджено проблему формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій. Визначено, що загальнокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземних мов – це інтегративний особистісний ресурс, що включає сукупність загальнокультурних знань, умінь, навичок; це також система загальнокультурних компетенцій, якими повинен оволодіти майбутній фахівець. Виявлено, що організація навчальних занять з іноземної мови за допомогою інноваційних технологій забезпечує їхню культурознавчу спрямованість, краще усвідомлення культури власної країни та країн мови, яка вивчається, включення студентів до діалогу культур, а також сприяє формуванню загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Визначено педагогічні умови, розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій. Схарактеризовано методику реалізації розробленої моделі в навчальному процесі педагогічного ВНЗ. Перевірено дієвість і результативність реалізації моделі формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами інноваційних технологій. Основні результати досліджень прийняті до практичного використання.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, компетентнісний підхід, культурологічний підхід, загальнокультурна компетентність, компетентність, компетенція, майбутні учителі іноземної мови, інноваційні технології.

Яблоков С.В. Формирование общекультурной компетентности будущих учителей иностранного языка средствами инновационных технологий. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - Теория и методика профессионального образования. - Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки, Винница, 2016.

В диссертации исследована проблема формирования общекультурной компетентности будущих учителей иностранных языков средствами инновационных технологий. Определено, что общекультурная компетентность будущего учителя иностранных языков - это интегративный личностный ресурс, включающий совокупность общекультурных знаний, умений, навыков; это также система общекультурных компетенций, которыми должен овладеть будущий специалист.

Выявлено, что организация учебных занятий по иностранному языку с помощью инновационных технологий обеспечивает их культуроведческую направленность, лучшее осознание культуры своей страны и страны изучаемого языка, включение студентов в диалог культур, а также способствует формированию общекультурной компетентности будущих учителей иностранных языков. Определены педагогические условия, разработана и теоретически обоснована модель формирования общекультурной компетентности будущих учителей иностранных языков средствами инновационных технологий. Охарактеризована методика реализации разработанной модели в учебном процессе педагогического ВУЗа. Проверена действенность и результативность реализации модели формирования общекультурной компетентности будущих учителей иностранных языков средствами инновационных технологий.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, компетентностный подход, культурологический подход, общекультурная компетентность, компетентность, компетенция, будущие учителя иностранного языка, инновационные технологии.

Yablokov S.V. Formation of common cultural competence of future teachers of a foreign language by means of innovative technologies. - Manuscript.

The thesis for a candidate degree in pedagogical science by specialty 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education. - Vinnytsia State Pedagogical University named after Mikhajlo Kotsyubyns'kyi, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2016.

The dissertation investigates the problem of formation of common cultural competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies. The author generalizes the ideas of the implementation of competence-based approach into the educational process: firstly, the competence approach is one of the strategic directions of reforms of higher education; secondly, it is a systemic and interdisciplinary one; thirdly, it has a practical, pragmatic and humanistic orientation; fourthly, it gives the educational process the nature, when a student becomes the focus of the educational process; fifthly, “it promotes the responsibility of higher education institutions for the final result in training specialists in accordance with high academic and ethical standards, with cultural and intellectual needs of the society, with the principles of science, humanism, democracy, consistency, continuity, and independence from political parties and other public and religious organizations”.

In author’s opinion, the organization of educational process on the basis of competence-based approach is caused by socio-economic needs and by the reforms of the higher education system, having as the target its complete integration into the common European educational context, more and more increasing demands of society to the level of professional training of higher education institutions’ graduates, the needs of each person to be competitive, mobile and competent.

The competence of the future teacher determines the range of his personal qualities while the competence-based approach preserves the autonomy and flexibility in the curriculum architecture. At the same time it demands to change the methods of estimation of teaching and methods to ensuring the quality of education.

It is determined that common cultural competence of the future teacher of a foreign language is an integrative resource of a person, which includes a set of common cultural knowledge and skills; it is a system of common cultural competences, which should be mastered by every future specialist; it is a culture-oriented special professional knowledge as well. It is revealed that the organization of foreign languages lessons with the help of innovative technologies ensures their cultural studies focus, to better understand the culture of their country and the countries of the target language; it helps to include the students in the dialogue of cultures; it contributes to the formation of common cultural competence of future foreign languages teachers as well. It is proved that innovative technologies significantly enrich and diversify the teaching process of foreign languages.

The dissertation determines the pedagogical conditions of formation of common cultural competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies, namely: a) the integration of formal learning activities with nonformal and informal learning based on the innovative approach; b) creation of epy algorithm of common cultural competence of future teachers of foreign languages through the introduction of cross-learning programs; c) realization of ideas “dialogue of cultures” through the inclusion of future teachers into the intercultural communication within a cultural and educational environment.

On the basis of analyzing the state of formation of common cultural competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies in the practice of educational institutions the author identifies and determines the criteria, indicators and levels (reproductive (low), productive (medium), and creative (high)) of formation of common cultural competence of future teachers of foreign languages. These criteria, indicators and levels of future foreign languages teachers’ common cultural competence are based on structure identified components (cognitive, value-orientation, communicative, etc.).

The dissertation presents the developed and theoretically grounded model of common cultural competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies. It describes the technique for realization of the model in the educational process of pedagogical universities.

The model includes four blocks and carries out by a specially developed algorithm, which consists of five interrelated stages: motivative, basic, formative, creative and evaluative.

The increase in the number of the students with creative (high) and productive (average) levels of formation of the researched integrated personal resource (common cultural competence) and the reduce in the number of students who have reproductive (low) level indicate the efficiency of the developed model of common cultural competence of the future teachers of foreign languages by means of innovative technologies. The effectiveness and implementation efficiency of the model of formation of common cultural competence of future teachers of foreign languages by means of innovative technologies is experimentally established.

Keywords: higher pedagogical education, competence-based approach, cultural approach, competence, competency, common cultural competence, teachers of foreign languages, innovative technologies.

Підписано до друку 04.10.2016 Зам. 79.3
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x84/16. Тир. – 100

Видавничий центр Маріупольського державного університету.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №4930 від 07.07.2015 р.
87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129